

På lodhössans tid

– säljare, bössmeder och bössor
i svenska Österbotten 1810–1935

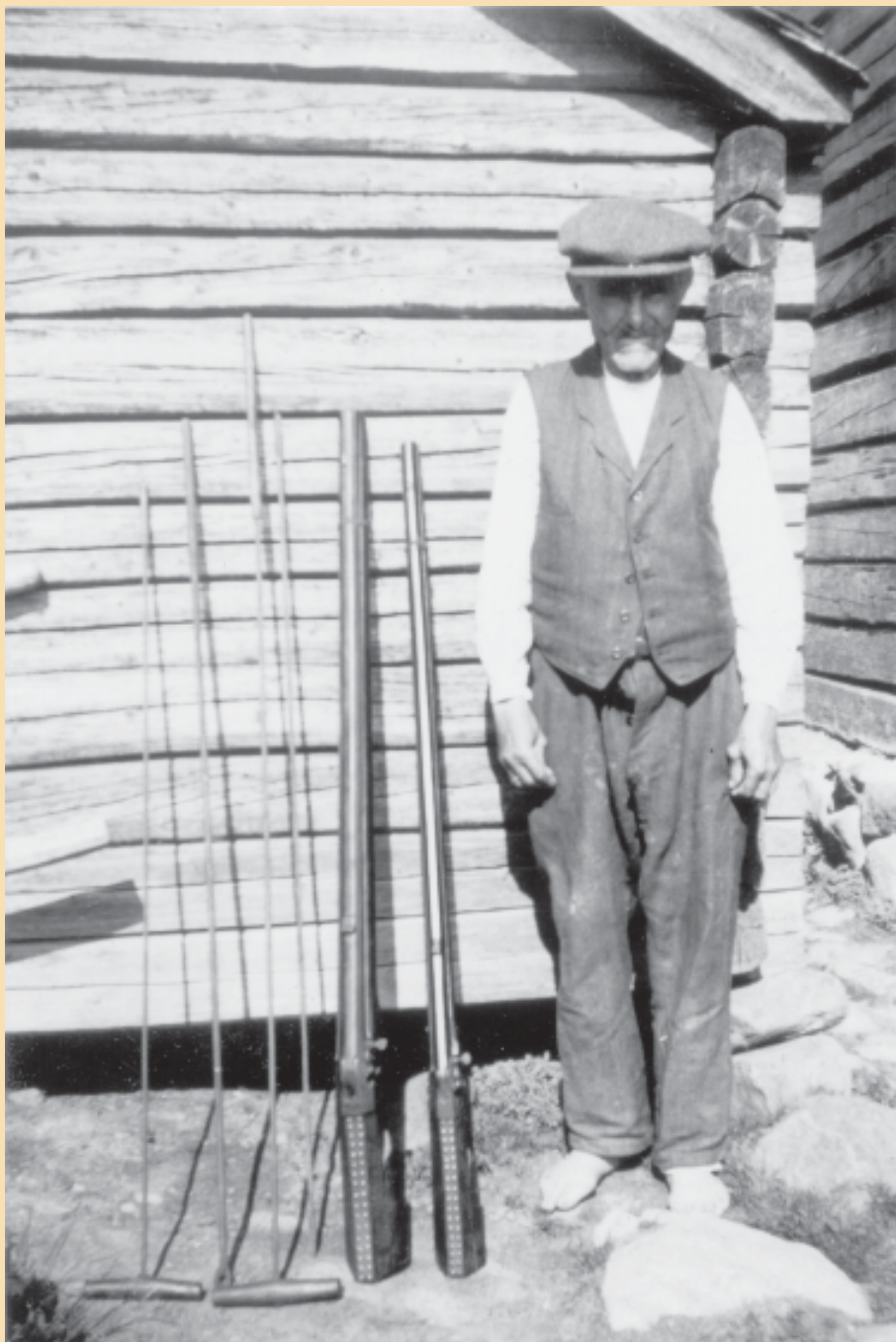

Bengt Lerviks

Kvarkens båtmuseum

Malax museiförening

Lokal- och regionhistoriska bidrag 2

"Pira-Kalle", här avbildad på 1930-talet med sina fälbössor.

På lodbössans tid presenterar ny information i ord och bild om **allmoge-bössor, bössmeder och säljägare** i svenska Österbotten, samt berättar om gamla tiders säljakt. Publikationens material har författaren, Bengt Lerviks, systematiskt samlat under de tolv senaste åren, 1991–2003. Källor har varit privatpersoner, museer och släktforskare. Mycket litet har tidigare blivit dokumenterat om bösstillverkare och deras bössor.

Här presenteras endast de bössor som med stor säkerhet kunnat knytas till någon bössmed. De bössmeder och bössor som identifierats härrör sig från tiden 1810–1935. Orsaken till att det förra årtalet valts är helt enkelt den, att det finns få bevarade bössor i originalskick från äldre tid än 1810-talet. Publikationens artiklar och bilder anknyter till samma period.

Frampärmens bilder:
Johan Nygård,
2.9.1850–29.6.1925,
"Framsto Juss",
Norra Vallgrund.
Lodbössa med
flintsnapplås, Malax.

Malax museiförening
Lokal- och regionhistoriska bidrag 2

ISBN 951-97401-4-7

Innehåll

- 6 Malax museiförenings förord
- 7 Författarens förord

9 Något om sälfångsten

15 Säljägare från en svunnen tid

- 15 Fredrik Eriksson Holm
- 17 Herman Mitts
- 18 Herman Uppgård
- 19 Isak Jakobsson Nyback, "Finnis-Isak"
- 21 Mats Mattsson Nyman, "Rias-Matt"
- 22 Jonas Johan Eriksson Öman
- 23 Karl Sjöblom, "Pira-Kalle"
- 24 Karl Johan Viklund

27 Bössmide i svenska Österbotten

- 27 Lodbössans historia i svenska Österbotten
- 27 Björkö
- 29 I smedjan

30 Bössmeder med identifierade bössor

- 30 Gammalsmeden i Esse
- 30 Johan Tarvonen
- 32 Mats Mattson With
- 32 Wilhelm Johansson Lillback
- 35 Erik Anderson Esberg
- 35 Karl Johan Helsing d. ä.
- 36 Karl Johan Helsing d.y.
- 38 Johan Johansson Dahl
- 39 Johan Lågas
- 40 Mickel Ahlholm
- 41 Marcus Jonasson Lång
- 42 Erik Eriksson Björkman (Gästgivars)
- 43 "Norrskat-Isak", Isak Gästgivar-Strandberg
- 45 Karl Rönnblad
- 46 Karl-Erik Stenlund (Helsing)
- 46 Bössmederna Helsing

47 Bössmeder, vilkas bössor tillsvidare är oidentifierade

48 Bössor, vilkas smeder tillsvidare är oidentifierade

- 56 Sälbössa från Öja

57 Anmälan om skjutvapen

- 61 Källor
- 62 Kontaktuppgifter
- 63 Anteckningar

MALAX MUSEIFÖRENINGIS FÖRORD

Det är med glädje Malax museiförening publicerar denna publikation, *På lodbössans tid*, som presenterar ny information i ord och bild om bössmeder och lodbössor i svenska Österbotten, samt även berättar om gamla tiders säljakt och säljägare. Intressant är tidsperioden, från tidigt 1800-tal till de första decennierna in på 1900-talet. Artiklar och bilder är från samma period (vilket förklarar varför inte senare tiders säljägare ingår i publikationen).

Den här publikationen är den första med regional inriktning i Malax museiförenings år 2003 nystartade skriftserie *Lokal- och regionhistoriska bidrag*. Ämnet säljägare, bössmeder och lodbössor anknyter väl till Kvarkens båtmuseum, som är ett regionalt museum med båtar från Larsmo i norr till Kristinestad i söder, och presenterar säljakten i permanenta utställningar. Båtmuseet ägs av Malax museiförening rf.

Malax museiförening tackar Bengt Lerviks för gott samarbete och rätten att låta museiföreningen publicera det intressanta materialet, samt Svensk-Österbottniska Samfundet som stött framställningen av publikationen.

Museiföreningen tillönskar läsaren givande utbyte av text och bilder, samt hoppas att läsaren kontaktar Bengt Lerviks, enligt önskemål (se sid 62), ifall ytterligare information i ovannämnda ämnen kan ges.

Lorenz Uthardt
Ordförande för
Malax museiförening rf

Leif Finnäs
Ledare för museiförenings
lokalhistoriska sektion

Göran Strömfors
Sekreterare för
Kvarkens båtmuseum

FÖRFATTARENS FÖRORD

Materialet till denna bok om allmogebössor, bössmeder och säljare har jag systematiskt samlat under de tolv senaste åren, 1991-2003. Uppgifter har jag fått av privatpersoner, museer och släktforskare. Denna tidsperiod har varit en mycket intressant och givande period i mitt liv. Tyvärr har jag konstaterat, att väldigt litet blivit dokumenterat om dessa bösstillverkare, varför arbetet varit mycket svårt. Jag har varit tvungen att bildligt talat "gräva mig fram". För många bössor hos samlare, och även på museer, har uppgifter saknats. T.ex. om tillverkaren, och om orten från vilken bössan eller bössorna kommer. Detta har medfört att jag i många fall varit tvungen att lägga en bössa/bössorna "åt sidan", i hopp om en eventuell identifiering i framtiden. Men ibland har jag lyckats identifiera bössans tillverkare eller åtminstone kunnat fastställa tillverkningsorten. Det har varit mycket givande.

Tyvärr måste jag också nämna att många bössmeder saknas. Endast en bråkdel av smederna och även bössmodellerna blir här presenterade. Det är en omöjlighet att identifiera alla bössor eftersom de sällan är signerade. Dessutom bör tilläggas att de äldre bössorna ofta har utbytta delar, såsom lås och varbygel, t.o.m. kolven kan vara utbytt. Man kunde komma till smeden med en använd pipa och lås. Ofta hände då att pipan omborrades, fick större kaliber, nya räfflor drogs och låset omändrades från flintlås till knallås. Detta gör att många "äkta bössor" från 1800-talets slut är helt enkelt "hopplock". Inget fel i det, eftersom bössans historiska värde ändå bibehålls, men det försvårar betydligt identifieringen av tillverkaren och tillverkningsorten. Här presenteras endast de bössor som jag med stor säkerhet kunnat identifiera. Eftersom jag i en nära framtid kommer att komplettera materialet har jag med avsikt bortlämnat vissa saker. Den fortsatta dokumenteringen ska ge bättre kunskaper om vissa bössmeder, och förhoppningsvis ge nya rön om ännu idag osäkra uppgifter.

De bössmeder/bössor som jag lyckats identifiera härrör sig från tiden 1810-1935. Orsaken till att det förra årtalet valts är helt enkelt den att det finns få bevarade bössor i originalskick från äldre tid än 1810-talet.

Noteras bör att bössmeder även kunde vara säljare (t.ex. "Norrskat Isak", se sid 43); i boken presenteras dessa personer endast under en rubrik.

Jag vill här än en gång tacka alla som tagit kontakt och som låtit mig fotografera deras bössor och som samtidigt hjälpt mig på olika sätt. Utan alla dessa vänliga och hjälpsamma människor i bygderna skulle den här boken varit omöjlig att slutföra. Ett stort tack till alla medhjälpare!

Till Svensk-Österbottniska Samfundet, som stött bokens framställning, framförs även ett tack.

Vasa, i mars 2003

Bengt Lerviks